

Etik ve Estetik Değer Kazanımlarının Felsefe Dersi Öğretim Materyalleri ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi¹

Baykal BİÇER²

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim felsefe dersi ahlak felsefesi ve sanat felsefesi ünitelerinin etik ve estetik değerlerin aktarımını öğretmen görüşleri, öğretim programı ve ders kitabı açısından incelemektir. Bu kapsamda araştırmada karma yöntem işe koşulmuştur. Araştırmanın nitel boyutunda doküman incelemesi yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın nitel verilerini elde etmek için Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programı ve Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı kullanılmıştır. Nicel verilere ise Kütahya’da görev yapan 43 felsefe grubu öğretmeninden elde edilmiştir. Nicel veriler araştırmacı tarafından geliştirilen 17 maddelik beşli likert tipi bir form kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin etik ve estetik kazanımların “çok” düzeyinde aktarıldığı görüşünde oldukları bulunmuştur. Program ve ünite içerikleri de kazanımlarla örtüşmekte ancak öğretmen görüşleri ve ders kitabı içeriği *Ahlakın ne olduğunu açıklar, Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayırt eder, Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder, Sanat felsefe ile bakmanın anlamını kavrar, Ortak estetik yargıların olup olmadığını sorgular* kazanımlarında farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak felsefesi, sanat felsefesi, etik ve estetik değerler.

The Evaluation of Ethical and Aesthetical Value Outcomes in Terms of Philosophy Course Book Materials and Teacher Opinions

Abstract

The aim of the present study is to examine the transfer of ethical and aesthetical values in secondary education philosophy course philosophy of morality and arts units in terms of teachers’ views, curriculum and course book. Within this scope, mixed research method has been used. Qualitative data have been obtained from Secondary Education Curriculum and Secondary Education Course book. Quantitative data have been gathered from 43 Philosophy teachers working in Kütahya by using a 5-point Likert scale with 17 items. Frequency, percentage, mean, t-test and one-way variance analysis have been used for the data analysis. As a result of the study, it has been found out that teachers think ethical and aesthetical objectives are transferred at the degree “very much”. Curriculum and unit contents overlap with the objectives; however, teachers’ views and course book content differ in terms of the objectives “explains what morality is; differentiates moral judgements from the others; recognizes the problems related with the applied ethical areas; comprehends the meaning of seeing arts with a philosophical point of view, questions whether there are common aesthetical judgements”.

Keywords: Ethical and aesthetical values, philosophy of arts, philosophy of morality.

¹ Bu makale I.Uluslararası Eğitim Sosyolojisi Sempozyumunda “Ortaöğretim Felsefe Dersi Ahlak Felsefesi ve Sanat Felsefesi Ünitelerinin Etik ve Estetik Değerlerin Aktarımı Açısından İncelenmesi” başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü86

Giriş

Bireyleri çevreleyen ancak onlardan bağımsız ontolojik bir gerçeklik taşımayan toplum, bireyleri şekillendirmekle birlikte bir değerler toplamı olarak bireylerde var olmaktadır (Sarıçam ve Biçer, 2015: 109). "...toplum içerisinde yaşayan... insan için bir takım değerlere bağlı olmak bir tür zorunluluktur. Çünkü toplumsal hayatı mümkün kılan, paylaşılan bu değerlerdir." (Toku, 2002: 102). Bu anlamda toplumun varlığını devam ettirebilmesi, üyelerinin toplumsal bünyede bulunan norm ve değerlere başarılı bir şekilde entegrasyonuna bağlıdır.

Yirmi birinci yüzyılda sosyal bilimlerin farklı alanlarına konu olan değer, sosyal bilimlerin temel problemlerinden biri durumuna gelmiştir. Sosyologlar, sosyal antropologlar, sosyal psikologlar ve son yıllarda da kültürler arası psikologlar değeri inceleyen başlıca bilim adamları arasında yer almaktadır (Bacanlı, 2002: 205). Değer kavramına bu farklı birçok perspektiften yaklaşılması, her bilim dalının kavramı kendi disiplin alanı içerisinde ve kendisiyle ilgili boyutlarını incelemesi yani kendi bakış açısından değerlendirmesi kavrama çok farklı anlamlar yüklemiştir. Bu bağlamda, değerle ilgili kesin bir tanım vermek yerine, farklı alanların ve bilim adamlarının değer kavramına yüklediği anlamları ve yaptıkları değer tanımlarını incelemenin daha uygun olacağı düşünülmektedir (Kılıç Şahin, 2010: 29).

Güngör (2000: 27) değeri, "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç" olarak tanımlamaktadır. McGettrick'e (1995) göre değer, düşüncelerimize, eylemlerimize ve davranışlarımıza şekil veren ve onu yönlendiren kalıcı ilkelerdir. Doğan'a (2011: 327) göre, "Değer kavramı bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket etme tarzıdır." Prince-Gibson ve Schwartz (1998: 49) ise değerleri durumlar arası amaçlar ve önemde çeşitlenen, bir kişi ya da grubun yaşamında rehberlik eden ilkeler olarak tanımlanmaktadır. Levy'ye (1986) göre değer eğer bir madde olarak düşünülüyorsa, onun tanım kümesi durumun ya da amacın önem derecesini değerlendirilmektedir ve derecesi "çok önemliden" "çok önemsiz" e doğru olmalıdır (Elizur ve Sagie, 1996: 573).

Yukarıda kısaca bahsedilen çeşitli araştırmacıların tanımları incelendiğinde, "davranışlara şekil veren, rehberlik eden ilkeler ya da standartlar" olarak genellikle değerlerin olgusal boyutuna vurgu yaptıkları görülmektedir (Sarıçam ve Biçer, 2015: 110). Oysa sosyal bilimlerde değerler alanının olgusal boyutunu konu almasına karşın felsefe olguların birlikte değerler, anlamlar, idealler ya da erekler olarak adlandırılan bir varlık alanıyla da ilgilenmektedir (Arslan, 1996: 18-19). Örneğin, felsefe *iyinin* niteliğini ve iyiliğin neden ibaret olduğunu, sosyal bilim ise iyi fikrinin nasıl ve ne zaman ortaya çıkıp geliştiğini, insanların hangi durumlarda neyi *iyi* olarak nitelendirdiğini araştırmaktadır (Güngör, 2000: 18). Görüldüğü üzere bilimin bir olgu olmak haricinde ele almadığı iyi ya da kötü, güzel ya da çirkin gibi değerleri ele alan ve genel olarak değerler felsefesi olarak adlandırılan bir alan ortaya çıkmaktadır. Bu kavram çiftlerinden iyi ya da kötü ahlak felsefesinin (etik), güzel ya da çirkin sanat felsefesinin (estetik) özel ilgi alanına girmektedir (Arslan, 1996: 18-19).

Etik ve ahlak kavramları gündelik dilde birbirlerinin yerine kullanılmasına karşın ahlak olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey, etik ise bu olguya yönelen felsefi disiplinin adıdır (Kale, 2009: 97). İyi-kötü, özgürlük erdem, vicdan, adalet gibi kavramların yanında ahlaki değerler, olgu-değer ilişkisi, değerlerin yapısı, kaynağı ve özü gibi problemler ahlak felsefesinin merkezinde yer almaktadır. Estetik ise bir bilgi alanı olarak çoğunlukla sanat felsefesinin yerine kullanılsa da, aslında o, sanat felsefesinin bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir. Estetik, daha çok, güzel nedir? sorusuna cevap ararken, fayda, yüce,

hakikat ve bilgi problemlerini de ele almaktadır. Etik değerler insanın eylemlerini konu alırken, estetik değerler insanın duyuları ve duyma biçimiyle ilgilidir (Sarıçam ve Biçer, 2015: 110).

Değerler, bir toplumun yaşam tarzını ve toplumsal ilişkilerin dengeli olmasını sağlar. Bir şey güzel y da çirkindir, iyi ya da kötüdür, doğru ya da yanlıştır. Dolayısıyla insanlar çevresinde gördüğü ve duyduğu şeyleri değerlendirdiği gibi, başkalarının hareketlerini de değerlendirir. İşte eğitim de bu ölçütler içerisinde cereyan eder (Bilhan, 1986: 25). Forest'e (1973: 25) göre değerler bütün eğitimsel çabaların temelleridir. Kirschenbaum (1995: 14) ise, eğitim kurumlarında oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması yoluyla diğerlerine yardımcı olmanın değer eğitiminin doğasını oluşturduğunu belirtmektedir. McGettrick'e (1995) göre değerler esasen eylemlere ve hayata şekil veren entelektüel bir temele sahiptir. Bu açıdan değerler eğitimin amacına çok yakın ve eğitimsel girişimlerin temel parçası olarak düşünülmelidir. Değerlerden yoksun bir eğitim boş, sorumsuz ve uygulamadan yoksundur. Bu bağlamda bireylerin iyi-kötü, özgürlük, erdem, vicdan, adalet, eşitlik, güzel, hoş gibi kavramları tanımları bunlarla ilgili yargılarda bulunmaları değerlerin eğitim kurumlarında uygulanan çeşitli programlarla öğrencilere aktarılması beklenmektedir. Bu kapsamda yapılan çeşitli araştırmalar da (Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Keskin, 2008; Kılıç Şahin, 2010; Şen, 2008; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009) öğretim programları ve ders kitaplarında değerlerin aktarımı üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Felsefe dersi programının genel amaçları arasında da "İnsan açısından değerlerin anlamını fark etmeleri hem etik hem de estetik değerleri, millî ve evrensel açıdan değerlendirebilme tutumu geliştirmeleri" yer almaktadır. Bu çerçevede Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programında, ahlak ve sanat felsefesi ünitelerinin içeriği genel olarak şöyle belirtilmektedir:

...ahlak felsefesinin konusu iyi-kötü kavramları, ahlaki yargıları diğer yargılardan ayıran özellikler, erdem-yaşam ilişkisi, özgürlük sorumluluk ilişkisi, ahlaki eylemin amacı, evrensel ahlaki ilkelerin olup olmadığı, Anadolu bilgeliği örneğinden hareketle evrensel ahlak yasasının temellendirilmesi, günümüzdeki uygulamalı etik problem alanları ele alınmıştır (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2009: 4, 9)

...felsefe açısından sanatın ne olduğu, güzelliğin kaynağı, sanata ve sanatçıya etki eden unsurlar, sanat eserinin nitelikleri, ortak estetik yargıların olup olmadığı konularıyla sanat nedir, sanatçı kimdir, güzel nedir gibi kavram bilgisiyle birlikte, estetik ve sanat felsefesi farkı programa yansıtılmıştır. (MEB Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2009: 9).

Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, ortaöğretim felsefe dersi ahlak felsefesi ve sanat felsefesi ünitelerinin etik ve estetik değerlerin aktarımını ünitelerin kazanımları çerçevesinde öğretmen görüşleri, öğretim programı ve ders kitabı açısından incelemektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Ortaöğretim felsefe dersi ahlak felsefesi ve sanat felsefesi ünitelerinin etik ve estetik değerlerin aktarımını öğretmen görüşleri açısından belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada karma araştırma yöntemi (mixed method research) kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi nitel ve nicel yaklaşımların birlikte kullanımına olanak sağladığı için, nitel ya da nicel araştırma yaklaşımlarından birinin kullanımından daha güçlü bir araştırma yapısı sunmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2007). Karma araştırma yöntemi,

araştırmalarda nitel ve nicel verileri bütünleştirip ilişkilendirerek ortak bir noktada birleştirmek (Tashakkori ve Teddlie, 1998) , nitel ve nicel verilerin birbirlerini desteklemesini sağlamak (Creswell ve Plano Clark, 2007) amacıyla kullanılmaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmada farklı veri kaynaklarını içeren nitel ve nicel araştırma yaklaşımları birlikte kullanıldığı için nitel ve nicel verilerin toplanmasına yönelik farklı örneklem alma yolları benimsenmiştir.

Araştırmanın nitel boyutunda verilerin toplanmasında yazılı belgelerden yararlanma, diğer bir deyişle doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kapsamda MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilen 14.12.2009 tarihili ve 235 sayılı (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2009) ortaöğretim felsefe dersi öğretim programının ahlak felsefesi ünitesi ile sanat felsefesi ünitesi ve MEB Talim ve Terbiye Kurulunun 30.06.2010 gün ve 67 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olan ortaöğretim felsefe (MEB, 2010) kitabının ahlak felsefesi ve sanat felsefesi üniteleri incelenmiştir.

Araştırmanın nicel boyutunda evreni 2011–2012 öğretim yılı, bahar döneminde Kütahya ili genelindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim okullarında görev yapan 48 öğretmen oluşturmuştur. Evrenin tümüne ulaşıldığı için örneklem alma yoluna gidilmemiş, ancak 5 öğretmen çeşitli nedenlerden dolayı formu doldurmadığı için, 19'u erkek, 24'ü kadın olmak üzere toplam 43 öğretmen araştırmaya katılmıştır. Evrenin kişisel özellikleri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1

Araştırma evreninin kişisel özellikleri

Cinsiyet	f	%	Mezun olunan programı	f	%	Mesleki kıdem	f	%
Erkek	19	44,2	Felsefe grubu	5	11,6	5 yıl ve daha az	14	32,6
			öğretmenliği	14	32,6	6- 10 yıl	10	23,3
						11- 15 yıl	10	23,3
Kadın	24	55,8	Felsefe bölümü	24	55,8	16- 20 yıl	9	20,9
			Sosyoloji bölümü			21 yıl ve daha fazla	0	0

Veri Toplama Aracı ve Geliştirilmesi

Araştırmanın problemine yanıt bulmak ve gerekli nicel verileri toplamak için veri toplama aracı olarak öğretmenlerin görüşlerini saptamaya yönelik, araştırmacı tarafından, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin felsefe dersi öğretim programı çerçevesinde yer alan ahlak ve sanat felsefesi ünitelerinin 17 kazanımından oluşan bir form uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Hazırlanan formun birinci bölümünde, öğretmenlerin kişisel bilgilerini elde etmek amacıyla cinsiyet, mezun olunan yüksek öğretim programı, mesleki kıdemden oluşan üç soru maddesi yer almaktadır. İkinci bölümde felsefe dersi öğretim programı çerçevesinde yer alan ahlak ve sanat felsefesi ünitelerinin 17 kazanımı yer almaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin etik ve estetik kazanımlara ne düzeyde ulaştığına ilişkin “hiç”, “az”, “orta düzeyde”, “çok”, “tamamen” seçeneklerinden birini işaretlemiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen nitel verilerin çözümlenmesi aşamasında, veriler araştırma kapsamında her iki ünitenin kazanımları çerçevesinde ele alınmış, araştırmanın amaçları doğrultusunda çözümlenmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamlandırma çalışmalarında, elde edilen veriler, araştırmanın problemine çözüm önerisi getirebilecek şekilde sentezlenmiştir. Güvenirliği sağlamak amacıyla araştırmanın her aşamasında (araştırma deseninin oluşturulması, doküman incelemesi, öğretmenlere uygulanacak formun hazırlanması) üç uzmanın ortak görüşleri doğrultusunda hareket edilmiştir.

Nitel verilerin çözümlenmesinde ise, formda yer alan soruların “tamamen”, “çok”, “orta düzeyde”, “az”, “hiç” seçeneklerinin her birine verilen yanıtların frekans, yüzde ve aritmetik ortalama dağılımları alınarak tablo halinde sunulmuştur. Veri toplama araçlarında kullanılan beşli derecelendirme ölçeğine uygun olarak, elde edilen ortalama puanların derecelendirilmesi ve yorumlanmasında; 1,00–1,79 “hiç”, 1,80–2,59 “az”, 2,60–3,39 “orta düzey”, 3,40–4,19 “çok”, 4,20–5,00 “tamamen” puan aralıkları temel alınmıştır. Araştırmada, verilen yanıtların puan ortalamalarının öğretmenlerin; *Cinsiyetine, Mesleki Kıdemine ve Mezun Olduğu Yükseköğretim Programına* göre değişip değişmediği de ilişki olarak aranmıştır. Bu amaçla ikili karşılaştırmalarda bağımsız t-testinden, ikiden fazla olan gruplarda ise tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistiksel çözümlenmelerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın ilk aşamasında öğretmen görüşleri çerçevesinde ahlak ve sanat felsefesi ünitelerinin kazanımlarının aktarım düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İkinci aşamada ise kazanımların öğretim programı ve ders kitabı içeriklerindeki yansımaları ortaya konulmuştur. Tablo 2’de araştırmaya katılan öğretmenlerin öğretim programında yer alan kazanımları öğrencilerin ne düzeyde kazandıklarına ilişkin verdikleri yanıtları ile ilgili betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2

Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin ahlak felsefesi ve sanat felsefesi ünitelerinin kazanımlarının aktarılma düzeyine ilişkin verdikleri yanıtların dağılımı

Kod	Ahlak felsefesi ünitesine ait kazanım ifadeleri	f	Orta düzeyde					Σ	s
			Tamamen	Çok	Az	Hiç	s		
A1	Ahlakın ne olduğunu açıklar.	f 15 % 34,9	13 30,2	15 34,9	0 0	0 0	4,00	,84	
A2	Ahlak felsefesinin kavrar.	f 18 % 41,9	18 41,9	7 16,3	0 0	0 0	4,24	,73	
A3	İyi ve kötü kavramlarını değerlendirir.	f 13 % 30,2	18 41,9	9 20,9	3 7,0	0 0	3,95	,89	
A4	Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayırt eder.	f 9 % 20,9	12 27,9	18 41,9	4 9,3	0 0	3,60	,93	
A5	Erdem ve yaşam kavrar.	f 3 % 7,0	18 41,9	15 34,9	7 16,3	0 0	3,40	,85	
A6	Özgürlüğün ne olduğunu değerlendirir.	f 10 % 23,3	13 30,2	14 32,6	6 14,0	0 0	3,62	1,00	

A7	Ahlaki eylemin amacının ne olduğunu tartışır.	<i>f</i> 3	18	16	6	0	3,41	,82
		% 7,0	41,9	37,2	14,0	0		
A8	Evrensel ahlaki ilkelerin olup olmadığını tartışır.	<i>f</i> 6	12	20	5	0	3,44	,89
		% 14,0	27,9	46,5	11,6	0		
A9	Evrensel bir ahlaki tavır olarak Anadolu bilgeliliğinin başlıca örneklerini tanır.	<i>f</i> 4	14	16	7	2	3,25	1,00
		% 9,3	32,6	37,2	16,3	4,7		
A10	Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder.	<i>f</i> 2	9	19	10	3	2,93	,96
		% 4,7	20,9	44,2	23,3	7,0		
Kod	Sanat felsefesi ünitesine ait kazanım ifadeleri							
S1	Sanata felsefe ile bakmanın anlamını kavrar.	<i>f</i> 7	20	11	5	0	3,68	,89
		% 16,3	46,5	25,6	11,6	0		
S2	Sanatın açıklanmasına ilişkin farklı felsefi görüşleri kavrar.	<i>f</i> 9	14	19	2	0	3,70	,86
		% 20,9	32,6	41,9	4,7	0		
S3	Sanat felsefesinin temel kavramı olarak güzellik kavramını tanır.	<i>f</i> 13	20	8	2	0	4,02	,83
		% 30,2	46,5	18,6	4,7	0		
S4	Güzelliğin kaynağını tartışır.	<i>f</i> 5	20	10	7	1	3,49	,98
		% 11,6	46,5	23,3	16,3	2,3		
S5	Sanat eserinin niteliklerini fark eder.	<i>f</i> 9	13	17	4	0	3,62	,92
		% 20,9	30,2	39,5	9,3	0		
S6	Sanata ve sanatçıya etki eden unsurları değerlendirir.	<i>f</i> 8	9	23	3	0	3,51	,88
		% 18,6	20,9	53,5	7,0	0		
S7	Ortak estetik yargıların olup olmadığını sorgular.	<i>f</i> 9	15	14	4	1	3,62	1,00
		% 20,9	34,9	32,6	9,3	2,3		

N=43

Ahlak felsefesi ve sanat felsefesi ünitelerinin kazanım ifadelerinin yer aldığı Tablo 2’de görüldüğü üzere ahlak felsefesi ünitesinde öğrencilere en fazla aktarıldığı düşünülen kazanım, *Ahlak felsefesinin konusunu kavrar* (=4,24)dir. Aktarılma düzeyleri açısından bu kazanımı, *Ahlakın ne olduğunu açıklar* (=4,00), *İyi ve kötü kavramlarını değerlendirir* (=3,95), *Özgürlüğün ne olduğunu değerlendirir* (=3,62), *Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayırt eder* (=3,60) izlemektedir. Tüm kazanımlar içinde en düşük aritmetik ortalamaya sahip kazanım ise *Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder* (=3,35) dir. Bu bulgudan hareketle öğrencilerin Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder kazanımına diğerlerine göre daha az ulaşıldığı sonucuna varılabilir.

Sanat felsefesi ünitesinde öğrencilere en fazla aktarıldığı düşünülen kazanım, *Sanat felsefesinin temel kavramı olarak güzellik kavramını tanır* (=4,02)dir. Aktarılma düzeyleri açısından bu kazanımı, *Sanatın açıklanmasına ilişkin farklı felsefi görüşleri kavrar* (=3,70), *Sanata felsefe ile bakmanın anlamını kavrar* (=3,68), *Sanat eserinin niteliklerini fark eder* (=3,62), *Ortak estetik yargıların olup olmadığını sorgular* (=3,62) izlemektedir. Tüm kazanımlar içinde en düşük aritmetik ortalamaya sahip kazanım ise *Güzelliğin kaynağını tartışır* (=3,49) dir.

Kişisel özellikleri kapsamında öğretmenlerin öğretim programında yer alan kazanımları öğrencilerin ne düzeyde kazandıklarına ilişkin olarak cinsiyet, mezun olunan yükseköğretim programı ve mesleki kıdem, değişkenlerine göre verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarında görülen farkların istatistiksel bakımdan anlamlı olup olmadığını sınamak için yapılan istatistiksel işlemler sonucunda belir lenen

değerlere göre elde edilen p değerleri .05 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu görülmüştür. Bu durum, üniteler kapsamında hedeflenen kazanımların öğrencilere aktarılma düzeyine ilişkin yukarıdaki değişkenler açısından öğretmenlerin görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın diğer aşamasını oluşturan doküman incelemesinde ahlak felsefesi ünitesinin kazanımlarının öğretim programı ve ders kitabındaki yansımaları incelenmiştir. A1 için öğretim programında ahlakın ne olduğuna ilişkin herhangi bir tanım verilmemiştir. Ders kitabında ise ahlaka ait sadece bir tanım yer almaktadır (s. 84). Oysa ahlaka farklı açılardan yaklaşan çeşitli tanımların verilmesi öğrencilerin kavramı farklı yönleriyle karşılaştırması ve anlaması açısından önemlidir. Öte yandan A1'in öğretmenlerin öğrencilere *çok* düzeyinde aktarıldığını belirttiği kazanımlardan biri olması dikkat çekicidir. Çünkü A1'in ne öğretim programında ne de ders kitabında tam olarak yansımaları bulamadığı söylenebilir.

A2 öğretim programında ahlak felsefesinin temel kavramları yoluyla aktarılmaya çalışılırken, ders kitabında bu kavramlar *Uygulayalım-1 ve 2'de* (s. 84-85) salt tanımları verilmek yerine kavramın anlamlarını ifade eden önermelerin başında verilen boşluklara bu kavramları öğrencilerin yerleştirmelerini sağlamak suretiyle ahlak felsefesinin konusu öğrencilere sezdirilmeye çalışılmaktadır. Bu yönüyle öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini kullanmaları da sağlanmaktadır. Nitekim öğretmenlerin öğrencilere *tamamen* aktarıldığını belirttiği tek kazanım da A2'dir. Öğretmen görüşlerine göre öğrencilere *çok* düzeyinde aktarılan kazanımlardan biri de A3'tür. A3 kapsamında iyi ve kötü kavramları öğrenci düzeyleri göz önünde bulundurularak kavramın zıt anlamından, eş anlamından ya da doğrudan kendi anlamından hareketle oluşturulmuş çeşitli önermelerle kavramın kendisini *Uygulayalım-2* (s. 85) kısmında öğrencilerden bulmaları beklenmektedir.

Öğretmen görüşlerine göre öğrencilere *çok* düzeyinde aktarıldığı düşünülen diğer kazanımlar A4 ve A5'tir. A4 kapsamında öğretim programı ve ders kitabında İyi-kötü kavramları ile doğru ve yanlış, güzel ve çirkin kavramları karşılaştırılmıştır. Ancak ders kitabının *Hazırlanalım* (s. 86) kısmında yer alan örneklerin neredeyse ilköğretim düzeyinde kaldığı söylenilebilir. Ders kitabının *Uygulayalım-2* (s. 85) kısmında ise yargılar ahlak, sanat, din ve mantık açısından kavramsal düzeyde tartışıldıktan sonra, verilen çeşitli yargıların karşısına yargının türünü öğrencinin yazması beklenmektedir. A5'in ders kitabındaki yansımaları incelendiğinde ise, erdem-yaşam ilişkisi günlük yaşamdan çarpıcı sayılabilecek bir örnekle (s.89, 90) açıklanmaya çalışılmıştır.

Öğretmen görüşlerine göre öğrencilere en az aktarıldığı düşünülen kazanım A10'dur. A10'un öğretim programı ve ders kitabındaki yansımaları incelendiğinde öğretmen görüşlerini desteklemediği görülmektedir. Çünkü uygulamalı etik alanına ilişkin problemler hem öğretim programında hem de ders kitabında yer alan güncel örneklerle öğrenciye sezdirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca ders kitabının *Uygulayalım* (s. 112) kısmında verilen metinlerin yanına bırakılan boşluğa problemin hangi uygulamalı etik alanıyla ilgili olduğunun yazılması istenmekte, böylece öğrenciyi bu problemler üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

Sanat felsefesi ünitesinin kazanımlarının öğretim programı ve ders kitabındaki yansımaları incelendiğinde S1 için öğretim programında sanat felsefesinin konusu, temel kavramların açıklanması, sanat ve felsefe ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca programda "sanata, sanat tarihi, sanat sosyolojisi ve sanata felsefeyle bakmanın ne demek olduğu açıklanmalıdır" ibaresi yer almaktadır. Ders kitabında sanat felsefesinin konusuna yer verilirken sanata çeşitli disiplinler açısından bakmak yeterince açık değildir. Öğretmen görüşlerine göre bu kazanım *çok* düzeyinde aktarılmaktadır. Bu bağlamda ders kitabının öğretmen görüşlerini desteklemediği söylenilebilir.

S2 kapsamında öğretim programında ve ders kitabında taklit, yaratma ve oyun olarak sanatı açıklayan görüşlere ve bu görüşlere uygun görsellerle (s. 124, 125) örnekler verilmiştir. Bununla birlikte konunun sonunda öğrenmeyi pekiştirmek amacıyla bir kontrol tablosu (s. 125) hazırlanmıştır. Öğretmen görüşlerine göre bu kazanım *çok* düzeyinde aktarılmaktadır. Bu bağlamda öğretim programı ve ders kitabı içeriğinin öğretmen görüşleriyle örtüştüğü söylenilebilir.

Öğretim programı ve ders kitabında S3 ile S4 çerçevesinde sanattaki ve doğadaki güzel karşılaştırmalı olarak verilmiş, güzelliğin kaynağına ve ölçütlerine ilişkin çeşitli felsefi görüşlere değinilmiştir. Ders kitabının *Uygulayalım-1-2-3* (s. 127-131) kısmında bu görüşleri öğrencilerden doğru-yanlış şeklinde kategorilere ayırmaları istenmiş, ayrıca öğrenmeleri somutlaştırmak amacıyla görsellerden yararlanılmıştır. Söz konusu kazanımlar öğretmen görüşleri açısından incelendiğinde her iki kazanıma da *çok* düzeyinde ulaşıldığı belirtilmekte, dolayısıyla öğretmen görüşleri program ve ders kitabıyla paralellik göstermektedir.

Öğretmenlerin *çok* düzeyde ulaşıldığını ifade ettikleri bir başka kazanım ise S7'dir. S7'nin program ve ders kitabındaki karşılığı incelendiğinde, öğretim programında "Ortak estetik yargıların imkânı konusundaki farklı felsefi görüşlere yer verilmelidir." İbaresini yer almasına karşın, ders kitabında B. Croce ve Kant bu kapsamda birer paragrafla geçiştirilmiş (s.138, 139), dolayısıyla farklı felsefi görüşlere yeterince yer verilmemiştir.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmen görüşleri çerçevesinde ahlak felsefesi ünitesinde öğrencilere tamamen aktarıldığı düşünülen kazanım, *Ahlak felsefesinin konusunu kavrar* kazanımıdır. Öğretmenler aktarılma düzeyleri açısından, *Ahlakın ne olduğunu açıklar, İyi ve kötü kavramlarını değerlendirir, Özgürlüğün ne olduğunu değerlendirir, Ahlaki yargıları diğer yargılardan ayırt eder* kazanımlarına çok yanıtını vermişlerdir. Tüm kazanımlar içinde en az aktarıldığı düşünülen kazanım ise orta düzey yanıtıyla *Uygulamalı etik alanlarına ilişkin problemleri fark eder* kazanımıdır. Sanat felsefesi ünitesinde öğrencilere çok aktarıldığı düşünülen kazanımlar sırasıyla *Sanat felsefesinin temel kavramı olarak güzellik kavramını tanıtır, Sanatın açıklanmasına ilişkin farklı felsefi görüşleri kavrar, Sanata felsefe ile bakmanın anlamını kavrar, Sanat eserinin niteliklerini fark eder, Ortak estetik yargıların olup olmadığını sorgular, Güzelliğin kaynağını tartışır* şeklindedir.

Öğretmenlerin öğretim programında yer alan kazanımları öğrencilerin ne düzeyde kazandıklarına ilişkin olarak cinsiyet, mezun olunan yükseköğretim programı ve mesleki kıdem, değişkenlerine göre verdikleri yanıtların aritmetik ortalamalarında görülen farkları istatistiksel bakımdan anlamlı olup olmadığını sınamak için yapılan istatistiksel işlemler sonucunda öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını görülmüştür.

Ahlak ve sanat felsefesi ünitelerinin kazanımlarının büyük ölçüde program ve ders kitaplarında verilen konu içerikleriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Ancak A1 kazanımının ne öğretim programına ne de ders kitabına yeterince yansıtılmadığı, A4 kazanımı için ders kitabında verilen örneklerin ise öğrenci seviyesinin altında olduğu söylenebilir. Genel anlamda ise ünitelerin içerikleri hazırlanalım, uygulayalım, kontrol tabloları, eşleştirme tabloları ve çeşitli görsellerle zenginleştirilmiş, bu yolla bilgi somutlaştırılmış ve öğrencinin bilgiyi kolay örgütlemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Öğretmen görüşleri, öğretim programı ve ders kitaplarıyla karşılaştırıldığında A1, A4, A10, S1, S7 kazanımlarıyla örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler A10 kazanımına öğrencilerin ulaşma

düzeyinin diğer kazanımlara oranla daha az olduğunu belirtirken program ve ders kitabı içerikleri öğretmenlerin bu görüşünü desteklememiştir. A1, A4, A10, S1, S7 kazanımlarına ulaşma düzeyleri için öğretmenler olumlu görüş belirtirken programın öğretmen görüşlerini desteklemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sanat felsefesinin kazanımları arasında öğretmen görüşlerine göre en düşük ortalama güzelliğin kaynağını tartışır kazanımıdır. Sanat felsefesi ünitesi içeriği incelendiğinde hazırlanmış kısımdaki (s. 126) Aşık Veysel'in iki kıtalık şiiri hariç güzelliğe ve güzelliğin kaynağına dair verilen örneklerin tümü resim, mimari ve doğaya aittir. Dolayısıyla edebi örneklerin de üniteye yeterince yer alması öğrencilerin güzelliği ve kaynağını anlamasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim Yaman ve diğerlerinin (2009: 113) yapmış olduğu araştırmada da estetik değerlerin, nazım türündeki metinlerde, nesir türündeki metinlere göre daha fazla aktarıldığı görülmüştür. Öte yandan şiir, düzyazıya göre daha çok estetik değerler taşıyan ve daha yoğun dikkat gerektiren bir yazı türü olduğu için öğrenciler kültürümüze özgü estetik değerleri de öğrenmiş olacaktır (Oğuzkan, 1997).

Kaynakça

- Arslan, A. (1996). *Felsefeye giriş*. Ankara: Vadi Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilhan, S. (1986). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: A.Ü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Creswell, J.W. & Plano-Clark, V. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çelikpazu, E. E. ve Aktaş E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*. Vol. 6/2. 413-424.
- Doğan, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Elizur & Sagie, (1996). The structure of personal values: a conical representation of multiple life areas. *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 17, 573-586
- Forest, L.B. (1973). Using Values to Identify Program Needs. *Journal of Extension*. Fall 1973, Vol 11, 24-34. Web: www.joe.org/joe/1973fall/1973-3-a3.pdf adresinden 25 Ekim 2008' de alınmıştır.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kale, N. (2009). *Felsefiyat*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- Keskin, Y. (2008) Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç Şahin, H. (2010). İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersini Yürüten 4. ve 5. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Görüşleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- McGettrick, B.J. (1995) 'Values and Educating the Whole Person' in *Perspectives 2* Scottish Consultative Council on the Curriculum occasional papers, Dundee: SCCC.
- MEB Talim ve terbiye kurulu başkanlığı, (2009). *Felsefe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

MEB (2010). *Ortaöğretim Felsefe*. Ankara: Devlet Kitapları.

Oğuzkan, A. F. (1997). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Emel Matbaacılık.

Prince-Gibson, E. & Schwartz, S.H. (1998). Value Priorities And Gender. *Social Psychology Quarterly*. Vol. 61, No.1, 49-67

Sarıçam, H; Biçer, B. (2015). Affedicilik Üzerinde Ahlaki Değer ve Öz-Anlayışın Açıklayıcı Rolü. *GEFAD / GÜJGEF* 35(1): 109-122.

Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Vol. 1/5. 765-779.

Tashakkori, A. & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: combining qualitative and quantitative approaches*. London: Sage Publications.

Toku, N. (2002). “Değerlerin Dilemması: Subjektiflik ve Objektiflik”. *Bilgi ve Değer*. Ankara: Vadi Yayınları.

Yaman H., Taflan S. ve Çolak S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt 7, No. 18, 107-120.